ZPRAVODAJ KLUBU AUGUSTA SEDLÁČKA

hláska

ročník XXXVI, 2025, č. 1

Bývalá tvrz v Lochotíně na mapě z roku 1739?

Václav Chmelíř

Ve fondu Stará manipulace Národního archivu lze nalézt akta, která se týkají sporu, který v 1. polovině 18. století úřady řešily mezi Janem Ferdinandem Štampachem ze Štampachu a Globenu jakožto majitelem panství Valeč a Františkem Ladislavem Neslingerem ze Schelchengrabenu, který byl držitelem statku Verušičky. Jeho předmětem byla louka u vsi Lochotína zvaná Tanka. K tomuto sporu vznikly také dvě mapy na plátně, z nichž jedna byla úřadům dodána 4. 3. 1739 valečskou vrchností. Jejím autorem byl Johann Martin Schodt, zde nazývaný jako „geometr v Nejdku“.[1)] Mimo situace pozemků mapa obsahuje také dvě vyobrazení zástavby vsí: v levé horní části se nachází pod „No 1“ pohled na ves „Alberitz“ (Albeřice, okr. Karlovy Vary), kde můžeme rozpoznat také zástavbu vrchnostenského dvora. Ten je v roce 1709, tedy ještě v čase, kdy nepatřil Neslingerovi, popisován takto: „nachází se v něm čeledník, kravské stáje a kurníky, naproti stáj pro mladé voly, vozová kůlna, stodola o dvou mlatech, mléčnice a stáje pro vepře s 10 zavíráními, vše postavené ze dřeva“ Za ním se nalézala ohrazená zahrada k žetí trávy. Uvnitř dvora též stála pec.[2)] Nevidíme tu žádné případné starší panské sídlo. Z tohoto hlediska je zajímavější druhá, dole v pravém rohu na mapě vyobrazená (pod označením No 17) ves Lochotín (okr. Karlovy Vary), kde mimo farního kostela a panského dvora je zobrazena při jeho jižní budově (sever je na mapě z pohledu čtenáře vpravo) stavbu, která se vyvedla odlišným způsobem než on. Vymalována je jako vyšší budova s třemi štíty – křídla vlevo a vpravo mají komíny a okna, křídlo vpravo vstup (prostřední označené jako hrázděné?).

Lochotín, část vesnice s panským dvorem a bývalou tvrzí/pivovarem na detailu mapy sporných pozemků (citace v pozn. 1).

Ves Albeřice s panským dvorem na detailu mapy sporných pozemků (citace v pozn. 1).

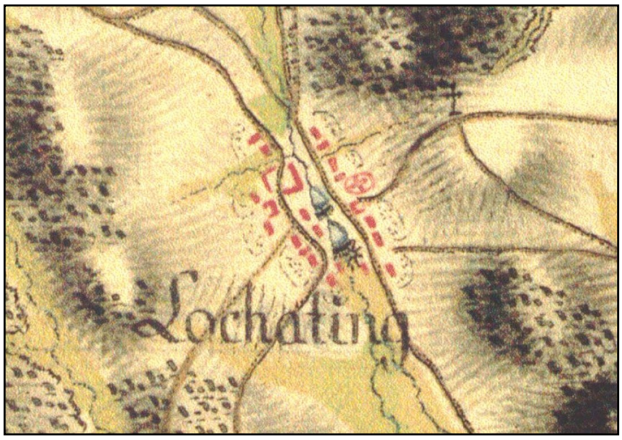

Ves Lochotín, výřez z mapy josefského vojenské mapování z let 1764–1768, list 86 (http://oldmaps.geolab.cz).

Sedláček uvádí, že v Lochotíně ležel manský statek k Andělské Hoře a Bečovu. Udává majitele ve 14. a 15. století.[3] Pak je známo, že zde někdo seděl až téměř o sto let později: v roce 1567 bylo zrušeno manství Balthasaru ze Sparnecku „zue Lochatnis“.[4] 1573 se říká, že tento šlechtic ves zastavil Sezemovi Miřkovskému z Tropčic na Verušičkách.[5] 1577 se v žalobě na tohoto Miřkovského připomíná, že drží „tvrz v Lochotíně a ves“.[6] V roce 1601 Sezima Miřkovský s manželkou prodali Verušičky Jáchymu Ondřeji Šlikovi i s celou vsí Lochotín, s poplužním dvorem, kostelním poddacím, pivovarem, sladovnou, svobodnou krčmou, ovčínem, ovčárnou.[7] Už v roce 1605 Štěpán Šlik na Verušičkách a Týništi celou ves Lochotín s poplužním dvorem, stodolami, ovčínem, s pivovarem, sladovnou, mlýny prodal Václavu st. Štampachovi z Štampachu na Valči, Jeřeni a Skýtalech.[8] Neslyšíme tedy již o tvrzi, ale nově se vyskytuje pivovar. Je zde tedy možnost, že původní budova panského sídla byla Miřkovským přeměněna na pivovar. Tato situace však netrvala příliš dlouho: po Bílé hoře byl valečský statek oceněn a při té příležitosti slyšíme jen o jednom pivovaře, čímž byl jistě ten při sídle statku ve Valči, ač to není přímo řečeno ani ve smlouvě z roku 1623, kterou Barbora Štampachová toto zboží získala zpět po konfiskacích.[9] V soupisu poddaných z roku 1651 potom nacházíme lochotínskou dvorskou čeleď.[10] K poznání dalších osudů budovy na mapě vyobrazené v sousedství panského dvora, které by přesněji ozřejmily její využití, bude ještě třeba podniknout další bádání.

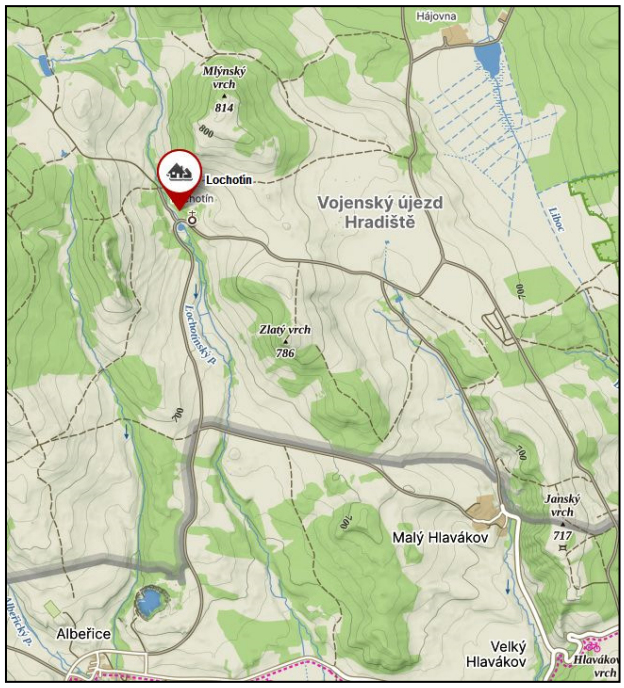

Lochotín, ves s okolím na současné turistické mapě.

Poznámky: **1**) Waltscher gegen MAPPA. Welche von Seithen Ihro Hoch Reichs gräff: Excell: Herrn, Herrn Johann Ferdinand kager Graffen Von Globen, Wegen einer, auf den Lochatiner Waltscher grund die Obere Tancka genandt. Von den /:Titul:/ Herrn Frantz Ladislaus Neszlinger Von Schelggengrab Praetendiren Hud.Weÿde geferttiget worden. Uloženo v: Národní archiv (dále NA) Praha, fond Stará manipulace, i. č. 3897, sign. W 25/3, kart. 2502. **2**) NA Praha, fond Desky zemské (dále DZ), sign. Desky zemské (dále DZV) 38, fol. N7. **3**) Sedláček, A.: Místopisný slovník historický království českého. Praha [1909] , s. 560. **4**) NA Praha, fond DZ, sign. DZV 132, fol. G15–G16. **5**) Historický ústav akademie věd ČR (dále HIÚ AV ČR), Kartotéky Augusta Sedláčka, skříň B, řada B08, zásuvka B08E, lístek č. 1723. Dostupné z: https://www.augustsedlacek.cz/hub/catalog/default/dashboard. **6**) HIÚ AV ČR, Kartotéky Augusta Sedláčka, skříň D, řada D04, zásuvka D04C, lístek č. 1400. Dostupné z: https://www.augustsedlacek.cz/hub/catalog/default/dashboard. **7**) NA Praha, fond DZ, sign. DZV 179, fol. F24–F25v. **8**) NA Praha, fond DZ, sign. DZV 179, fol. F26v–F28. **9**) NA Praha, fond DZ, sign. DZV 141, fol. H11–H12. **10**) Zahradníková, M. – Štrejnová, E. (edd.): Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Žatecko. Praha 2017, s. 576..

Dvory na Hardu u Sokolova

Jan Boukal

Město Sokolov (okr. Sokolov) (dříve Falknov) drželo v minulosti několik dvorů – Vnější dvůr (Aussenhof), Lví dvůr/Lvov (Löwenhof) ve čtvrti Šenvert (Schönwerth) a dvůr, později dva dvory, na vrchu Hard.[1] Poslední jmenovaná lokalita má nejdelší minulost a po určitou dobu své existence byla sídlem šlechty.[2] Staré Loketsko, na jehož území se dnešní Sokolov v minulosti nacházel, bylo protkáno soustavou lén rodů Leuchtenberků a Nothaftů, přičemž jedním z lenních majetků druhého jmenovaného rodu byl Hard. Ten je prvně doložen po polovině 14. století jako sídlo nothaftovského leníka Jindřicha Lönera.[3] Znovu se Hard objevuje roku 1408, kdy rytíř Jindřich z Kageru na Hardu prodal falknovskému měšťanovi Mikuláši Herbergovi louku u mlýna Holzmühle pod vrchem nazývaným Kopatzberg za 10 kop českých grošů.[4] Později se dvůr Hard stal sídlem rytíře Ondřeje Plika z rodu erbu pstruha.[5] Ondřej Plik ovšem 6. července 1425 dvůr na Hardu prodal městu Falknov.[6] V následujícím roce tento prodej potvrdil král Zikmund.7) Za jeho vlády se vlastníky Falknova stali Šlikové, což sehrálo v budoucích dějinách Hardu důležitou úlohu, neboť ti považovali Hard za svůj majetek přidružený k poddanskému městu. Dne 5. června 1459 vydal král Jiří z Poděbrad listinu, na jejímž základě udělil Matesi Šlikovi v léno dvůr na Hardu.[8] Tento krok vzbudil nevoli u falknovských měšťanů. Falknovští si u svého pána Matese Šlika vymohli v březnu 1460 nejprve zproštění všech závazků plynoucích z držby Hardu vůči jejich pánovi[9] a posléze Mates Falknovským se souhlasem krále Jiřího v červnu téhož roku Hard prodal. V Jiřího potvrzení je však poznámka, že lenní svazek držitelů Hardu vůči České koruně trvá a do budoucna má nad ním dohlížet loketský purkrabí, což lze snad interpretovat tak, že se mohlo jednat o manský statek s vazbou na loketský hrad.[10]

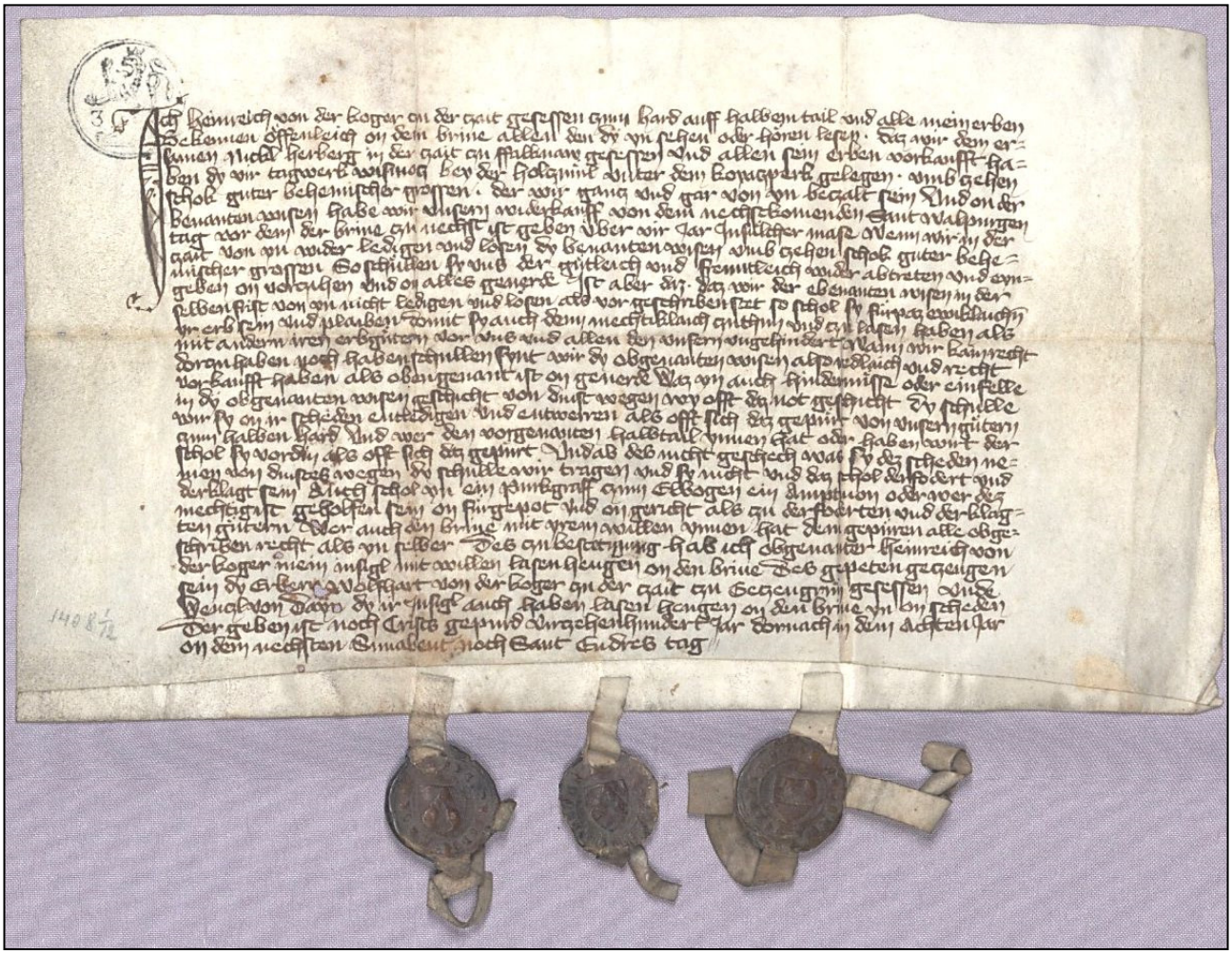

Obr. 01: Listina Jindřicha z Kageru na Hardu z roku 1408 potvrzující prodej louky u mlýna Holzmühle falknovskému měšťanovi Mikuláši Herbergovi (první citace v pozn. 4).

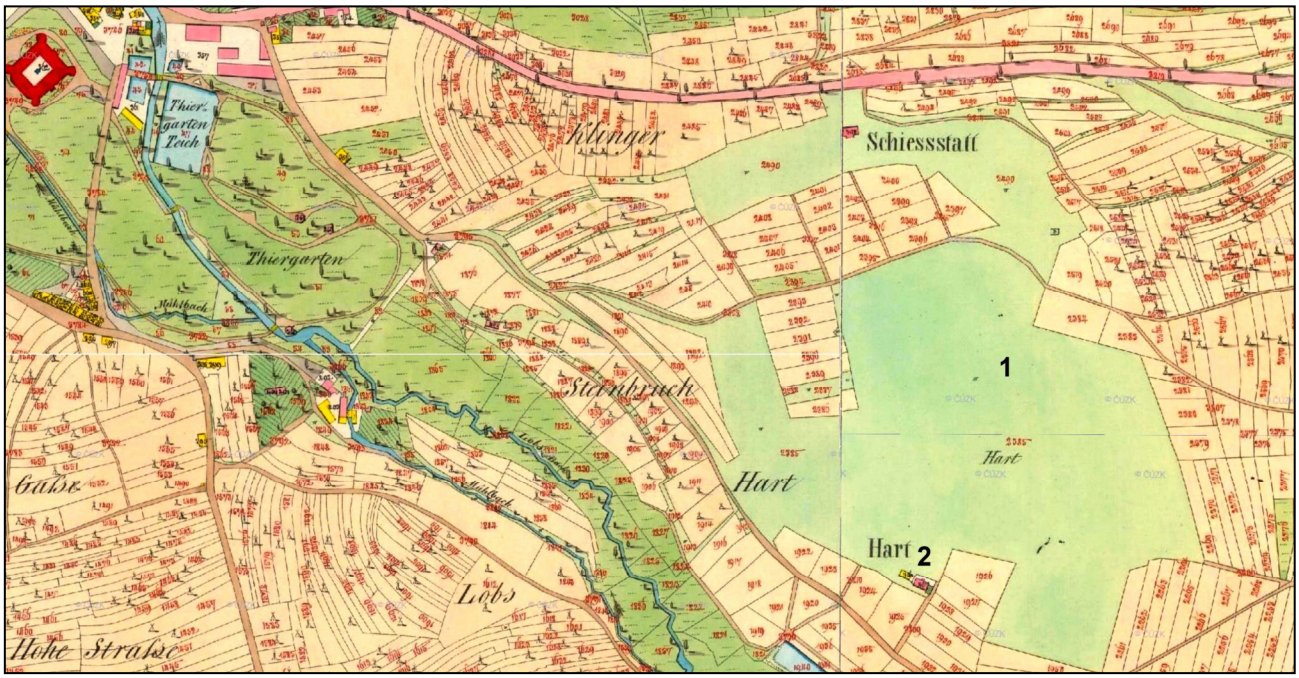

*Obr. 02: Císařský otisk mapy stabilního katastru. 1842. Výřez zachycující lokalitu Hard u Sokolova (Falknova): **1** – vrchol Hard, **2** - usedlost (https://ags.cuzk.cz/archiv/).*

Falknovští měšťané patrně ze strachu, aby o statek znovu nepřišli, požádali chebskou městskou radu o vidimaci všech listin, které potvrzovaly jejich nárok na Hard.[11] O potvrzení všech privilegií, včetně těch týkajících se Hardu, pak prosili Falknovští i nástupce krále Jiřího Vladislava Jagellonského a jeho syna Ludvíka.[12] V pozdně středověkém Falknově je doložena měšťanská rodina „von Hard“, která mohla mít nějaké vazby k uvedenému dvoru.[13] V první polovině 16. století došlo na Hardu k výrazné změně, ke stávajícímu dvoru přibyl ještě jeden, a tak se již v zápisu v deskách zemských z roku 1553 objevují „dva dvory řečené v Hardtu blíž Falknova“. V tomto zápise král Ferdinand propustil Hard z manství.[14] Oba dvory posléze v roce 1555 udělil Volf Šlik Falknovským v léno a v témže roce si nechal od Chebských vidimovat dříve zmíněnou listinu krále Jiřího pro Šliky z roku 1459.[15]

Další písemnosti z 1570–1612 zmiňující Hard jsou pouhými potvrzeními a vidimacemi starších dokumentů.[16] Po Bílé hoře byly konfiskovány majetky Jana Albína Šlika, včetně Falknova, k němuž náležely dvory na Hardu.[17] Novými držiteli panství Falknov se stali Nosticové. Roku 1662 vyměnil Jan Hertvík z Nostic s městem Falknovem dvůr Lvov za dva dvory na Hardu a doplatil městu ještě 500 zlatých.[18] O čtyři roky později se dvory na Hardu opět staly lenním majetkem Falknovských.[19] Další osudy dvorů na Hardu nejsou známy.

Vrch Hard posléze sloužil jako městské popraviště.[20] Schaller ve své Topografii zmiňuje, že Falknovští získali dvůr Lvov výměnou za dvory na Hardu, přičemž se domnívá, že původní jméno místa bylo Hora. V jeho době však již patrně dvory neexistovaly.[21] Kde se dvory na Hardu nacházely, nelze jednoznačně určit. Na mapě stabilního katastru se nachází nápis „Hard“ na ploše mezi Lobezským potokem a vrcholem Hardu, přičemž mapa ukazuje, že se zde nachází zemědělská plocha bez jakýchkoliv stop po stavbách.[22]

Dnes je zde bytová a vilová zástavba, vzniklá ve 2. polovině 20. století rozšiřováním města směrem na východ. Snad na základě starých mapových podkladů lokalizovali autoři nejnovějšího přehledu panských sídel Hard do prostoru mezi ulicemi Slovenskou a Boženy Němcové, tedy na úbočí Hardu, kde jsou doloženy na originálních mapách stabilního katastru a císařských otiscích usedlost se dvěma drobnými stavbami (jedna spalná a druhá nespalná).[23]

Lokální bádání klade středověký dvůr i dva pozdější novověké dvory na vrchol Hardu do prostoru dnešního vodojemu naproti dnešní rozhledně, policejní stanici a hřbitovu. Právě během stavby vodojemu v 60. letech zde mělo dojít k odkryvu základů staré stavby, avšak díky nezájmu tehdejších funkcionářů byl zanedbán archeologický průzkum a nálezová situace zanikla bez dokumentace. Během stavby byly objeveny i lidské kostry a jiné „středověké památky“, včetně figurek slona a velblouda. Tyto nálezy spojoval regionální badatel Jiří John s „tvrzí“ na Hardu, ovšem zděné konstrukce a zejména kostry mohou spíše souviset s fungováním Hardu coby popraviště. Posouzení dalších údajných nálezů není možné, neboť jsou nezvěstné.[24] Někdejší středověký dvůr na Hardu je jedním z mála objektů s velmi pravděpodobnou vazbou na loketskou manskou soustavu, k němuž máme vícero informací, a to díky tomu, že se související listiny dochovaly díky držbě městem Sokolov (Falknov).

Poznámky: **1**) Prokop, P.: Sokolov. Z dějin města a jeho škol. Sokolov 1994, s. 10; Prokop, P.: Kapitoly z dějin Sokolovska. Sokolov 1994, s. 50. **2**) K dějinám dvora nejpodrobněji Pelleter, M: Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung. Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschböhmens. Falkenau 1876, s. 17–19. Stručně též Karel, T. – Knoll, V. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech. Karlovarsko. České Budějovice 2009, s. 153–154 (heslo Sokolov-Hard). **3**) Singer, F. W. (Hg.): Das Nothaftische Lehensbuch von 1360. Besitz und Verwaltung der Reichsministerialen Nothaft im historischen Egerland. Faksimiles und Übertragung des Originals im Bayerischen Hauptstaatsarchiv München. Arzberg – Hohenberg a. d. E. 1996, s. 55. **4**) Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích (dále jen jako SOkA Sokolov), fond Archiv města Sokolov (dále jen AM Sokolov), i. č. 2, L 2. K rodu Kagerů např. Korb, F: Hradiště „Starý Zámek“ u Kolové a rytíři von der Kager. In: Karlovarsko. Vlastivědný sborník. Karlovy Vary 1958, s. 65–69. **5**) Boukal, J.: Po stopách rodu s rybou v erbu: 1. část. Plikové a Šnoblové z Plikenštejna. Sokolovsko 9, č. 2, 2018, s. 2–4. **6**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, inv. č. 11, L 11 (doloženo formou mladšího vidimátu). **7**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, inv. č. 12, L 12 (doloženo formou mladšího vidimátu). **8**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, inv. č. 5, L 5. **9**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, inv. č. 7, L 7; Haas, A. (ed.), Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia nekrálovských měst 1453–1500, Praha 1960, s. 52, č. 346. **10**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 8, L 8; Haas, A. (ed.), Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia nekrálovských měst 1453–1500, Praha 1960, s. 55–56, č. 348. **11**) Viz pozn. 6, 7. **12**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 13, L 13; i. č. 21, L 21; Haas, A. (ed.), Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia nekrálovských měst 1453–1500, Praha 1960, s. 170–172, (potvrzení krále Vladislava); Haas, A. (ed.), Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/3. Privilegia nekrálovských měst 1501–1526, Praha 1961, s. 341–343, (potvrzení krále Ludvíka). **13**) Rietsch, K. F. (Hg.): Das Stadtbuch von Falkenau (1483–1528). Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Stadtrechtes in Böhmen. Prag 1895, s. 47. **14**) Národní archiv, fond Desky zemské, sign. Desky zemské větší 11, fol. C 21. **15**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 35, L 35; i. č. 36, L 36. **16**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 50, L 50; i. č. 51, L 51; i. č. 56, L 56; i. č. 67, L 67. **17**) Bílek, T. V.: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I. Praha 1882, s. 600. **18**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 77, L 77. **19**) SOkA Sokolov, fond AM Sokolov, i. č. 79, L 79. **20**) Viz první citace v poznámce 1, s. 11. **21**) Schaller, J.: Topographie des Königreichs Böhmen. II. Ellbogner Kreis. Prag 1785, s. 45. **22**) Sokolov, indikační skica stabilního katastru. 1841 (https://ags.cuzk.cz/archiv/). **23**) Viz druhá citace v pozn. 2. **24**) John, J.: Do středověkého Sokolova vedly skrz hradby tři brány. Týdeník Sokolovska, 9. 3. 2005, s. 5.

Rytířské řádové hrady johanitů na řeckém ostrově Rhodos

Přemysl Špráchal

Dokončení z minulého čísla

Kritinia (*Kastellos*)

Kritinia je díky novodobým rekonstrukcím, občas značně necitlivým, jedním z nejzachovalejších hradů Rhodosu. Stojí na západním pobřeží s výhledem na Egejské moře. Ještě ve 20. století hrad sloužil jako vojenská námořní základna italské posádky. Johanité jej v minulosti využívali jako opěrný bod proti častým pirátským výpadům.

Jak již jeho jméno dokládá, místopisné pojmenování se odvozuje od osídlení krétskými uprchlíky, hledajícími útočiště před náporem osmanské říše, kde si založili „novou Krétu“. Vesnice ale byla později přelokována hlouběji do vnitrozemí, kde dodnes existuje obec o několika stech obyvatelích. Na severovýchodním okraji obce, vedle hřbitovního kostelíku, se také nalézají sporé zbytky jiného pozdně středověkého hrádku Kritinia (*Kastro Kritinias*).

Tento zásadní pobřežní hrad nese prvky byzantské a benátské architektury. Postaven byl johanitským velmistrem Orsinim roku 1472. Na podobě se podílelo také několik dalších velmistrů. Několikrát byl neúspěšně dobýván. Uvnitř se nalézá kaple a členitost zdiva další vnitřní zástavby. Na nejvyšším místě skalního podloží, západním směrem k moři, stávala rozměrná kvadratická věž a protilehlou část tvořila vysoká masivní lomená hradba s nárožní baštou.

Kritinia, pohled od jihovýchodu.

Kritinia, heraldická výzdoba na opevnění se čtvrceným erbem řádu johanitů a velmistra d'Aubussona.

Další fortifikace na ostrově Rhodos

Výše popsané řádové hrady z většiny náleží mezi ty lépe dochované. Pevných hradů zde stálo na dvě desítky. Doplňoval je zhruba stejný počet strážních věží, často v pobřežním obvodu ostrova. Celý ostrov byl rozdělen na jednotlivé kastelánie, na nichž se vždy nacházelo několik fortifikací.

Poblíž Monolithos se nacházejí skromné zbytky správní pevnosti **Sianna**, poprvé zmiňované roku 1473. Kontrolovala oblast mezi opevněnými body Apolakkia – Kritinia. Pod její kastelánii spadalo několik vesnic a tři strážní věže (Glifada, Amartos, Ákra Armenistís). Původně zahrnovala i přilehlý Monolithos.

Směrem do vnitrozemí se tyčí nejvyšší hora ostrova – Attavyros (1215 m n. m.), s opevněným klášterem a archeologickým nalezištěm chrámu Dia. Severovýchodně vnitrozemím se nacházely další dva hrady. V intravilánu vesnice **Apollona**, připomínané již počátkem 14. století, se nacházejí skromné ruiny čtvercového johanitského hradu. V 19. století tu bylo vidět ještě torzo věže.

Na opačném úbočí hory Profitis Illias (792 m n. m.) se ve vesnické zástavbě nacházejí fragmenty zdí z někdejšího hradu **Salakos.** Podle erbovního označení se mohou stavební aktivity přičíst velmistrovi d'Amboisovi na počátek 16. století. Údajně jde též o kvadratický hrad se čtyřmi nárožními věžemi, který byl později po zboření věží,

Kritinia, jižní část hradu se vstupem.

Kritinia, jihovýchodní část čelního mohutného opevnění.

funkčně využit jako turecká mešita. Od 19. století byl z většiny rozebrán ke stavebním účelům.

Severním směrem k moři se nachází nevelká, turisticky nepříliš frekventovaná obec Fanes, přezdívaná jako „vesnice barev." Za ní se nachází skrytý, neznačený, málo známý objekt, jménem **Camelot.** Jedná se o celkem rozměrnou stavbu s cimbuřím a několika věžemi. Nejde však o johanitský hrad, ale novodobý tzv. Athletic club ve středověkém romantizujícím stylu. Historik dr. Spiteri však u Fanes eviduje skutečný zaniklý hrad.

Severovýchodní cíp ostrova pod městem Rhodos, obklopuje čtveřice dalších johanitských hradů. V současnosti se jedná spíše o nepatrné zbytky pevností.

Jedním z nich je **Villanova** (*Paradeisi*). O hradu se vedou diskuse, neboť tento název pochází až z novodobého osídlení pod italskou správou. Sídlo se však odráží už v predikátu druhého velmistra Heliona de Villeneuve (1319–1346), který vystřídal velmistra Foulquese de Villareta, jenž přivedl johanity na Rhodos. Z té doby se váže středověká legenda o drakovi, který v roce 1332 sužoval okolí. I přes velmistrův zákaz riskovat život, se ho vydal pokořit jeho rytíř Dieudonné de Gozon, kterého velmistr později učinil svým nástupcem (1346–1353).[25)]

Nedaleko stojí zříceniny kvadratické pevnosti **Kremasti** ze 14. století, který nějakou dobu také býval centrem kastelánie a letoviskem řádových velmistrů. Existoval až do konce jejich období na ostrově.

Nadohled byl i starý byzantský klášterní hrad **Filerimos** (*Phileremos*) ze 13. století, který byl nejen za johanitů v několika stavebních fázích přestavován.

Čtveřici hradů uzavírá téměř zaniklé johanitské sídlo **Koskinou**, připomínané v letech 1439 a 1453.

Pro úplnost nutno v téže oblasti zmínit ještě pozůstatek věže s přestavěnou zástavbou v **Triandě** ve čtvrti Lalysos z přelomu 15.–16. století.

Více ve vnitrozemí pak skromné pozůstatky staršího hradu **Psinthos** s málo známou historií.

Nejjižnějším fortifikovaným místem ostrova je pak podhůří kolem Kattavie pod horou Palaiokastro (263 m n. m.). Na vrcholu strmého kopce stávala byzantská fortifikace **Paliokastro**, kterou nejspíše nějakým způsobem využili i johanité. Dnes nepříliš osídlená oblast bývala v antických dobách značně čilejší. Zbylo tu jen několik kostelů a strážních věží. V samotné **Kattavii** byl také postaven hrad, po němž v intravilánu zbyly pouze části hradeb a klenutých sklepů. 1412–1413 zde byl uvězněn řádový admirál Ludovico Vagnon.[26)] Místní o hradu již nemají hlubší povědomí, protože jeho zdivo bylo rozebráno už v minulých staletích. Hrad býval pravoúhlého půdorysu, a ještě v polovině 19. století zde byla ke spatření vysoká válcová věž.

Shrnutí

Ostrov Rhodos je největším egejským ostrovem řeckého souostroví Dodekanes, které po roce 1306 obsadili johanitští rytíři řádu sv. Jana z Jeruzaléma. Jejich úlohou byla ochrana křesťanského teritoria na hranicích osmanské říše.

V roce 1309 již zde byli plně etablovaní a aktivně se pustili do obnovy starších opevnění a výstavby nových opěrných pevností. Na všech egejských ostrovech vyrostla řada pevných gotických hradů a největší z nich – Rhodos, se na dvě staletí stal jejich centrální základnou podřízenou řádovému velmistru, kterému podléhali i provinciální velkopřevoři v zemích celé Evropy.

V hlavním městě Rhodos měli svoje ústřední sídlo a po celém ostrově vznikla síť opevněných hradů a strážních věží. Na jednotlivých hradech pravidelně spatřujeme jejich stavitelské podpisy v podobě dvojice erbů – řádový znak a rodový erb, z čehož lze odvozovat stavební založení a partikulární rozšíření následného opevnění. Nejvíce pozornosti je dosud věnováno samotnému stejnojmennému hlavnímu městu ostrova Rhodos. A to jak po stránce rekonstrukčně-konzervačních prací, tak z archeologického hlediska, což se odráží i na převaze tematické publikační činnosti.

Část významných hradů je uspokojivě zachována a další část zaniká mezi urbánní zástavbou v osídlených intravilánech jednotlivých obcí. Běžný turista je zlákán především historickým centrem metropole a plážovými resorty východního pobřeží Středozemního moře. Odvrácená strana k Egejskému moři je naopak venkovská a prozrazuje zklidněnou tvář ostrova. Lze ale navštívit také stovky kostelíků, kaplí, klášterů, strážních věží, antických památek a větrných mlýnů.

Hrady mají strategickou viditelnost na širou mořskou vodní plochu a z vnitrozemí se tyčí dominantním navýšením. Kastelologický výzkum tu má značný prostor pro realizaci. Konzervace hradů v mnoha případech vyznívá poměrně necitlivě, čehož příkladem může být hrad Kritinia. Není mi známo, na jaké úrovni je archeologický výzkum jednotlivých hradů kromě hlavního města, ale na každém objektu lze povrchovým sběrem nalézt soubory keramických fragmentů. Pozornost upoutá i časté zdivo hradů stavěné převážně lomovým kamenem, částečně vyspárované množstvím cihlových zlomků, což může souviset i s pozdějšími restauračními pracemi nebo odlišnou technologickou metodou, jelikož se vyskytuje na mnoha stavbách.

Ukázka cihlového spárování lomového zdiva johanitských hradů.

Johanitské hrady v minulosti čelily četným nepřátelským útokům i seizmickým narušením. V případě napadení poskytovaly ochranu obyvatelům vesnic. Pokud se hrad nezdál dostatečně pevný pro cílený nepřátelský útok, byl obyvatelům doporučován další strategický hrad nebo přímo ochrana v hradbách mohutného opevnění hlavního města.

Historicky významnými střety bylo osmanské napadení v roce 1480 a pak několikaměsíční dobývání ostrova v roce 1522, které skončilo na začátku roku 1523 johanitskou kapitulací a převzetím ostrova Turky. Osmanská okupace trvala až do roku 1912.

Tisíce obyvatel Rhodosu a egejských ostrovů emigrovalo převážně do Řecka a johanitští rytíři svoji působnost přesunuli na středomořský ostrov Maltu. Odtud se dodnes jmenují jako Suverénní vojenský a hospitální řád sv. Jana v Jeruzalémě, na Rhodu a na Maltě, zkráceně Suverénní řád Maltézských rytířů. Jejich současným sídlem je od roku 1879 palác v Římě. V Praze má dosud svůj velkopřevorský palác na Malé Straně, požehnaný papežem Janem Pavlem II. V minulosti tento úřad zastávala česká šlechta včetně současných rodů Kinských, Schwarzenbergů, Paarů a dalších. Svá velkopřevorství a zastoupení řádových asociací má ve více než padesáti zemích světa. Dnes je členem OSN, UNESCO a dalších mezinárodních organizací. Dosud se věnuje humanitárnímu poslání, provozování nemocnic a lidským právům.

Poznámky: **1)** Svoboda, M.: Nástin majetkového vývoje řádu johanitů v Čechách v předhusitské době. In: Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Brno 2003, s. 546. **2)** Problematikou johanitského řádu se zabýval už Berthold Waldstein, nejznámější reedicí jeho díla je: Waldstein-Wartenberg, B.: Řád johanitů ve středověku: kulturní dějiny řádu. Praha 2008. V současnosti existuje široké spektrum odborné literatury s bohatým bibliografickým aparátem. Pro české prostředí zvláště pak řada prací moravského historika Jiřího Mitáčka (zlomek výběru publikačního průřezu). Mitáček, J.: Čeští Johanité v prvních desetiletích vlády Lucemburků. Časopis Moravského muzea 88/1–2, 2003, s. 153–169; Mitáček, J: Česká provincie řádu sv. Jana Jeruzalémského za za vlády Lucemburků (1310–1419). Disertační práce Historického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2005; Mitáček, J.: Správa české provincie johanitů za vlády Lucemburků s důrazem na vedlejší země Koruny české. In: Korunní země v dějinách českého státu IV. Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. st. Praha 2009, s. 92–111; Mitáček, J.: Čeští johanité 1367–1397 – správci a diplomaté. Česká johanitská provincie za správy Jana ze Zvířetic (1367–1371), knížete Ziemovita Těšínského (1372–1390) a Markolta z Vrutice (1391–1397). Časopis Národního muzea. Řada historická 174/3-4, 2005, s. 113–135; Mitáček, J.: Čeští johanité v předvečer husitských válek. Časopis Moravského zemského muzea 91/1–2, 2006, s. 139–154 ad.; též Svoboda, M.: Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. – 16. století. Disertační práce Historického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2006. **3)** Mitáček, J.: K některým aspektům života řádu johanitů za vlády Lucemburků. Provinciální kapituly konané na Moravě a ve Slezsku, jejich význam ve správě provincie a komunikaci s řádovým centrem na Rhodu. In: Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám. Brno 2003, s. 534–539; srovnej Peška, L. „Miesto Rodýz leží skuoro polowicí w moři a jest náramnie pewné." (Vztahy českých johanitů s centrem řádu na Rhodu ve druhé polovině 15. století). In: Pocta Janu Janákovi předsedovi Matice moravské, profesoru Masarykovy univerzity věnují k sedmdesátinám jeho přátelé a žáci. Brno 2002, s. 97–115; dále Borchardt, K.: The Hospitallers on Rhodes and their Bohemian Priory in the Middle Ages. Text přednášky. Ostravská Univerzita. Listopad 2014; Zoitou, S.: Staging Holiness: The Case of Hospitaller Rhodes ca. 1309–1522. Leiden – Boston 2021. **4)** Největší evakuace v historii Řecka. Kvůli požáru Rhodosu musely utéct desítky tisíc lidí včetně Čechů. 23. 7. 2023. Dostupné z: irozhlas.cz; Požár na Rhodosu vyvolal největší evakuaci v dějinách Řecka. Cestovní kanceláře ruší lety. 23. 7. 2023. Dostupné z: e15.cz; Na řeckém ostrově Rhodos museli kvůli požáru evakuovat turisty včetně stovek Čechů. 22. 7. 2023. Dostupné z: ct24.ceskatelevize.cz; Požár na Rhodosu. Evakuace se dotkly desítek tisíc lidí, někteří se zranili. 23. 7. 2023. Dostupné z: denik.cz; Nouzový stav kvůli požárům už platí na celém Rhodu. 26. 7. 2023. Dostupné z: novinky.cz. ***5)*** Dikou-Adwera, V.: Řecká mytologie. Bez data, s. 32, 41–43, 71-72. **6)** Manoussou-Della, K.: Byzantine Rhodes. The Evolution of a Fortified Harbour-City in the Eastern Mediterranean (4th – 12th c.). In: Preiser-Kapeller, J. – Kolias, T. G. – Daim, F. (eds): Seasides of Byzantium. Harbours and Anchorages of a Mediterranean Empire. Mainz 2021, s. 167–176; Kyriaki, G.: The Medieval City of Rhodes as a Fortress by the Sea. Diploma research thesis. Rhodes 2014. **7)** Dellas, G.: The Medieval Town of Rhodes. In: Urbanismo y Conservación de Ciudades Patrimonio de la Humanidad. Mërida 1993, s. 431–437. **8)** Kollias, E.: The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master. 3rd edition. Athens 2005, s. 73–79. **9)** Plaček, M.: Opevnění města Rhodu z přelomu středověku a novověku. Archaeologia historica 37/2, 2012, s. 477–494. Rozborem stavebněhistorického vývoje johanitského posilování opevnění se zabývají i práce Kasdagli, A.-M. – Manoussou-Della, K.: The Defences of Rhodes and the Tower of St. John. Fort. The International Journal of Fortification and Military Architecture 24, 1996, s. 15–35; Nossov, K.: The Fortress of Rhodes 1309–1522. Oxford 2010. **10)** Dikou-Adwera, V.: Rycerze św. Jana z Rodos. Rodos. Bez data, s. 5, 102–106. **11)** Citace v pozn. 10, s. 54–63, 96–99; též citace v pozn. 9, s. 479–483. **12)** Citace v pozn. 10, s. 49–52.; Weir, W.: 50 bitev, které změnily svět. Od bitvy u Marathónu po ofenzívu Tet. Brno 2023, různé kapitoly; Vann, T.: Hospitallers and Piracy on Rhodes, 14th – 16th Centuries. In: Jaspert, N. – Kolditz, S. (Hg.): Seeraub im Mittelmeerraum. Piraterie, Korsarentum und maritime Gewalt von der Antike bis zur Neuzeit,. Padernborn 2013, s. 251–252. **13)** Badoud, N.: Early Explorers of Rhodes 1342–1853. In: Schierup, S. (ed.): Documenting Ancient Rhodes. Archaeological Expeditions and Rhodian Antiquities. Aaarhus 2019, s. 36–50. **14)** Villing, A.: The Archaeology of Rhodes and the British Museum. Facing the Challenges of 19th-Century Excavations. In: Schierup, S. (ed.): Documenting Ancient Rhodes. Archaeological Expeditions and Rhodian Antiquities. Aaarhus 2019, s. 72–95. **15)** Citace v pozn. 10, s. 106–107. **16)** Bakirtzis, N.: Fortifications as Urban Heritage. The Case of Nicosia in Cyprus and a Glance at the City of Rhodes. Memoirs of the American Academy in Rome 62. Roma 2017, s. 182. **17)** Manoussou-Della, K.: Medieval Town of Rhodes. Restoration Works (1985–2000). Rhodes 2001; Manoussou-Della, K. – Dellas, G.: Medieval Town of Rhodes. Restoration Works 2000–2008. Rhodes 2008; Manoussou-Della, K. – Dellas, G.: Medieval Town of Rhodes. Restoration Works 2011–2016. Rhodes 2017; Gianniou, P. – Georgopoulos, A. – Tsakiri, M. – Della, K.: The Documentation of the Medieval Entrance of the Rhodes Fortification Complex. In: The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences XXXVI-5/C53. Proceedings of the 21st CIPA symposium. AntiCIPAting the future of the cultural past. October 1–6, 2007. Athens, Gre-

ece. **18)** Della-Manoussou, K.: The Development of the Early Fortifications of the Hospitaller Town of Rhodes 1309–1480. In: Cassar, G. – Munro, D. – Buttigieg, N. (eds.): The Struggle for Supremacy. The Mediterranean World in 1453 and Beyond. Valetta 2018, nestránkováno; Carr, M.: The Hospitallers of the Rhodes and their Alliances against the Turks 1306–1348*,* In: Buttigieg, E. – Phillips, S. (eds.): Islands and Military Orders, c. 1291–1798. London – New Yok 2013, s. 167–176. **19)** Následující stručný nástin historie některých objektů je na základě zmínek v publikacích k historii Rhodu a johanitského řádu. Podrobné zpracování opevněných lokalit se stručnou historií, popisem a příslušným výběrem bibliografie je obsažen také online: Kastrologos – Castles of Greece na serveru kastra.eu. Přínosnou soubornou publikaci s historií, půdorysy a bibliografií vydal též: Losse, M.: Burgen und Festungen des Johanniter-Ritterordens auf Rhódos und in der Ägäis. Griechenland 1307–1522. Mainz am Rhein 2017. Souhrnný, místy chybový, přehled církevních a opevněných staveb také: Hopkinson, M. F. – Atherden, M. A. (eds..): The Churches and Castles of Rhodes. A Gazeteer. 2014, 76. Popis dle terénní prospekce byl uskutečněn na místě. **20)** Sorensen, L. W.: The Colossus of Rhodes: A Powerful Enigma. In: Schierup, S. (ed.): Documenting Ancient Rhodes. Archaeological Expeditions and Rhodian Antiquities. Aaarhus 2019, s. 16–34. **21)** Acropolis of Lindos (Greece). 2023. [online] Madain Project. Encyclopedia of Abrahamic History & Archaeology; Eleftheriou, V. – Markou, A.: The Acropolis of Lindos: The Work of Redesigning and the Archaeological Site. [online] Thiasos. Rivista di Archeologia e Architettura Antica 1, 2012, s. 29–34*;* informační panely přímo v areálu akropole. **22)** Plaček, M.: Rozmanitost fortifikací – doklad dějinných zvratů na ostrově Kós (Řecko). Archaeologia historica 38/2, 2013, s. 507–522; Κοντογιάννης, N.: Μεσαιωνικά κάστρα και οχυρώσεις της Κω. Αθήνα 2002; Heslop, M.: The Search for the Defensive System of the Knights in the Dodecanese (Part II: Leros, Kalymnos, Kos and Bodrum). In: Piana, M. – Carlsson, Ch. (eds.): Archaeology and Architecture of the Military Orders. New Studies. Farnham – Burlington 2014, s. 29–67. **23)** Theodossiou, A.: Measured Drawings and Pathology of the Castle in Monolithos Village. Island of Rhodes, Greece. Rhodes 2019. **24)** Spiteri, S. C.: The Castles andFortresses of Rhodes. Arx. Online Journal of Military Architecture 5, 2008, s. 41, 47. **25)** Citace v pozn. 10. s. 46–47. **26)** Phillips, S.: „Maligno spiritu ductus et sue professionis immemor“. Conflicts within the Culture of the Hospitaller Order on Rhodes and Cyprus. In: Schenk, J. – Carr, M. (eds.): The Military Orders. Volume 6.2: Culture and Conflict in Western and Northern Europe. London – New York 2017, s. 92.

Neznámá zřícenina na Šemberově tiskové matrici ztotožněna

Vojtěch Barcal

Ve sbírce Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě se dochoval rozsáhlý soubor díla místního rodáka kreslíře a vedutisty Josefa Šembery (*23. dubna 1794 – †8. srpna 1866). V loňském roce jsme si souhrnnou výstavou Šemberova díla připomněli 230. výročí jeho narození. Na výstavě byly vystaveny i tiskové matrice jeho grafických listů. Jedna z těchto pěti dochovaných měděných matric dosud nebyla ztotožněna se žádnou lokalitou, neboť na rozdíl od ostatních nenese žádný název a rytina na matrici není známa z žádného grafického listu. Na pobídku kolegy Jiřího Slavíka z naší královéhradecké pobočky KASu jsem se rozhodl podrobit matrici podrobnější analýze a pokusit se rozlousknout, o jakou zříceninu se jedná. Výzkum spočívající zejména v porovnání mědirytu s lokalitami známými ze Šemberových vedut byl úspěšný.

Životem a dílem Josefa Šembery se důkladně zabýval vysokomýtský historik Radovan Dvořák. V roce 1962 provedl soupis jeho děl ve sbírce Okresního (nyní Regionálního) muzea ve Vysokém Mýtě, který doplnil stručnou biografií.[1)] Tiskové matrice zde autor vůbec neuvádí. Podstatně rozsáhlejší byla práce stejného autora z roku 1987. Brožovaná publikace věnovaná 120. výročí umělcova úmrtí představuje podrobně Šemberův život soukromý i profesní. Nechybí soupis jeho prací, ani poměrně rozsáhlá obrazová příloha. Soupis již reflektuje i tiskové matrice. S popisem „Hradby, měděná deska 116x77“ zde uvádí inkriminovanou matrici. Z popisu je jasné, že R. Dvořák toto vyobrazení na desce neztotožnil se žádným konkrétním místem.[2)] V roce 1995 se u příležitosti 200. výročí Šemberova narození konala v Muzeu hlavního města Prahy výstava s názvem „Josef Šembera (1794–1866). Praha a památná místa Království českého v grafice a kresbách“. Katalogem výstavu opatřila Jana Pasáková. Brožura však obsahuje jen v krátkosti základní údaje o Josefu Šemberovi, obrazovou přílohu a soupis vystavených děl. V něm nechybí ani tiskové matrice a popis té naší je přejat od R. Dvořáka.[3)]

Vzhledem k tomu, že na matrici jsou patrné zbytky černé barvy, je zřejmé, že byla pro svůj účel používána. Matrice výše uvedených rozměrů je relativně malá. Možná nevznikla pro grafický list, ale pro ilustraci do blíže neznámé knihy nebo periodika. Žádná přípravná kresba, která logicky musela její výrobě předcházet, se nedochovala.

V úvodu zkoumání, jaká stavba je na matrici vyobrazena, je třeba zúžit si geografický prostor, kde objekt hledat. Víme, že Josef Šembera tvořil převážně na území středních Čech, a to zejména v Praze a severozápadně od ní, resp. v oblasti bývalého Rakovnického kraje, který měl na povel z funkce kresliče u zemského ředitelství pro vodní stavby.[4)] Další stopu nám udává podoba stavby na měděné desce. Podle jejího charakteru jde bezpochyby o zříceninu nějaké fortifikační stavby, buď hradní, nebo městské. V další fázi byla provedena vlastní komparace s ostatními kresbami tohoto autora, opatřenými názvy lokalit. Jedním z objektů, které Josef Šembera znamenitě zachytil ještě před jeho téměř úplným zánikem, je hrad v Buštěhradu.

Počátky tamního rozsáhlého hradu klademe do druhé poloviny 14. století. Tehdy zde stávala pouze tvrz a sídlo se nazývalo Buštěves. Prvním známým držitelem byl František Rokycanský, staroměstský měšťan a majitel nedaleké Okoře. Před rokem 1440 získal tvrz Jindřich z Kolovrat, který dal tvrz přestavět na rozsáhlý pozdně

Obr. 1: Tisková matrice s rytinou západní polygonální věže buštěhradského hradu v originální podobě, tj. bez překlopení stran (citace v pozn. 9).

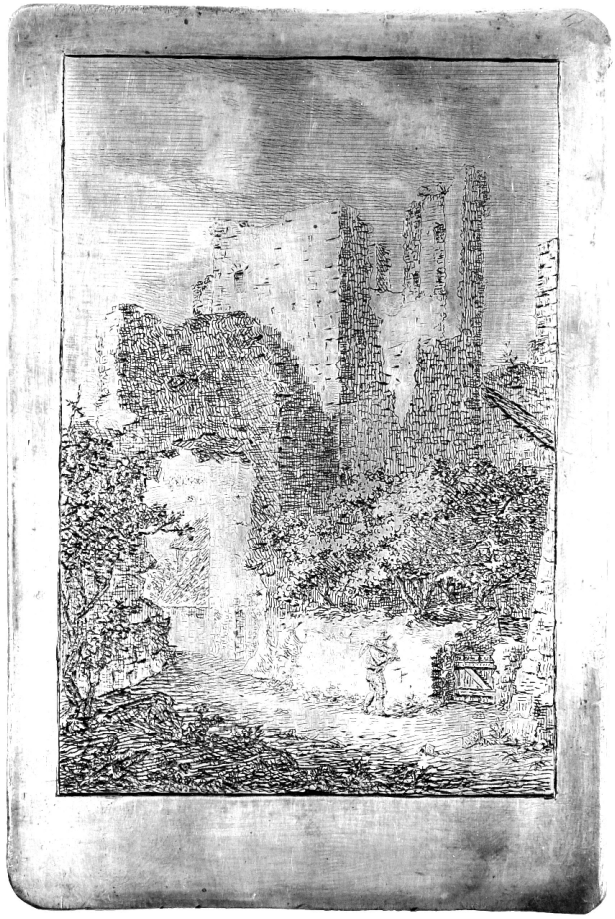

Obr. 3: Stranově převrácená matrice čili pozitiv.

Obr. 2: Lavírovaná kresba Josefa Šembery zachycující pohled na západní část hradu (citace v pozn. 10).

Obr. 4: Druhá Šemberova lavírovaná kresba buštěhradského hradu zachycuje situaci také od západu, ale ze severněji položeného místa (citace v pozn. 10).

gotický hrad. Na jeho umělecké výzdobě se podíleli zahraniční umělci.[5)] V roce 1450 byl hrad neúspěšně obléhán Jiřím z Poděbrad. Jádrem hradu byla stará tvrz, která se stala součástí palácového okrsku. Jeho součástí byla i velká kaple pocházející již ze 14. století. Sídlo dostalo mohutné obvodové opevnění se třemi polygonálními věžemi a několika baštami. Na třech stranách jej navíc obklopoval příkop a val.[6)] Za Vartenberků v polovině 16. století hrad přestavěli renesančně. Za třicetileté války bylo sídlo pobořeno a posléze nahrazeno novým zámkem postaveným východně od jeho areálu. Zříceniny byly od té doby rozebírány na stavební materiál a plochu hradu zaplnily domky, které mnohdy využily hradních konstrukcí. Jedná se tak o jeden z mála příkladů hradu v Česku pohlceného parazitní zástavbou.[7)]

Dvě z uvedených polygonálních věží dobře zobrazuje dvojice dochovaných kreseb Josefa Šembery z roku 1822. Cenný je také akvarel J. A. Venuta z roku 1800, který zachycuje pohled na městečko od severu přes Nový rybník. Na kresbě dobře vidíme jednak nový barokní

zámek z 18. století, jednak tehdy ještě výrazné zříceniny hradu s dosud ještě zastřešenou kaplí, zbořenou až v roce 1812.[8)]

Nově ztotožněný mědiryt buštěhradského hradu[9)] zachycuje tutéž část hradu, jako Šemberovy známé a často citované kresby z roku 1822,[10)] avšak z opačné strany, z prostoru uvnitř hradu (dnes západní část ulice Hradní). Matrice je přirozeně zrcadlově obrácená, avšak v dnešní době není žádným problémem desku vyfotografovat a následně stranově obrátit. Dominantní stavbou na mědirytu je západní polygonální věž, k pozorovateli však otočená svým pravoúhlým jihovýchodním nárožím. V horní části věže jsou patrné dva střepy zdiva, jaké vidíme i na známých Šemberových kresbách. Zajímavým detailem je také okénko v jižní stěně věže, které je dalším ze shodných znaků, jenž pomohly ztotožnit matrici se známými kresbami buštěhradského šlechtického sídla. Patrný je pravděpodobně rovněž prevét v horní části věže. Dalším ze shodných znaků je obdélný, s největší pravděpodobností recentně proražený vchod do věže v přízemní části jižní stěny. Vlevo na jižní stranu věže navazuje vysoká pobořená hradba s velkým proraženým otvorem. Jedná se o novodobý průchod související s postupným rozebíráním zbytků hradu a jeho postupující zástavbou domky. Tento průraz je patrný i na známých kresbách Josefa Šembery. V průhledu průrazu na rytině není vidět jen novodobý vchod do věže, ale také chalupa s doškovou střechou, která stávala u západního úpatí věže. Jejím postupným stavebním vývojem vznikl dnešní dům čp. 12/12, který postupně pohltil asi ve 30. letech 19. století i věž.[11)] Od průrazu směrem k pravému okraji rytiny se táhne nízká zeď opatřená dřevěnou brankou do zahrady. Zeď je zbytkem spojovací hradby mezi věží a starým palácem, který se nacházel v prostoru dnešních domů čp. 130/10, 24/8 a 25/6. Zbytek opěrné zdi tohoto paláce je na jedné ze Šemberových kreseb dobře patrný a její část je snad zachycena i u pravého okraje měděné desky. Jak na rytině, tak na Šemberově kresbě je prostor mezi věží a bývalým palácem vyplněn zelení. U zdi s dřevěnou brankou je na rytině stafáž v podobě postavy muže s kloboukem, který nese přes rameno krumpáč.[12)]

Objevená rytina sice ukazuje stejnou část buštěhradského hradu, jaká je známá z jiných kreseb Josefa Šembery a jiných autorů, ale přináší novou perspektivu. I tato je bezpochyby dalším střípkem mozaiky k poznání vývoje a podoby této mimořádné hradní pevnosti, jejíž nemalé zbytky jsou dnes roztroušeny v novodobé zástavbě městečka.

Obr. 5: Na místě polygonální věže dnes stojí dům čp. 12/12 (foto autor 2023).

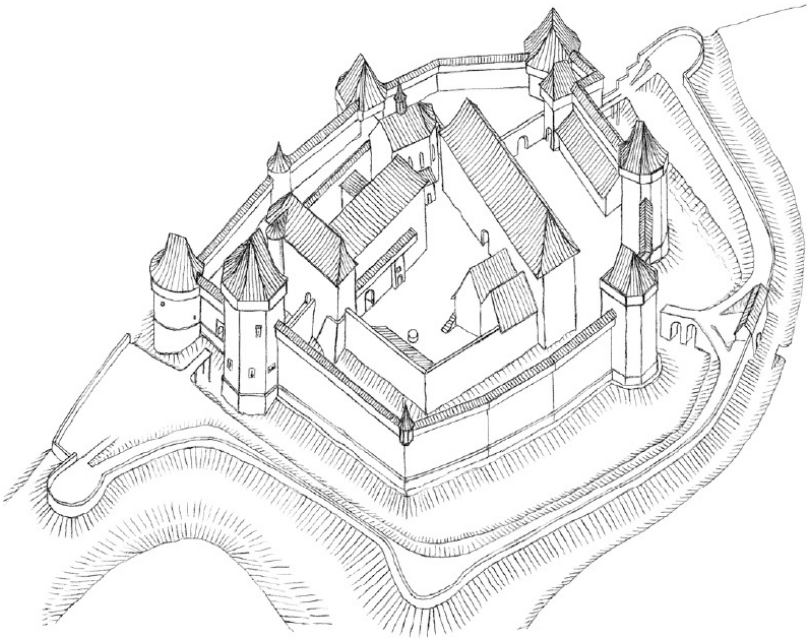

Obr. 6: Rekonstrukce hradu podle Daniely Houškové a Tomáše Tomíčka (citace v poznámce 6).

Poznámky: **1**) Dvořák, R.: Josef Šembera. Vysoké Mýto 1962. **2**) Dvořák, R: Vysokomýtský kreslíř Josef Šembera. Vysoké Mýto 1987, s. 41. **3**) Pasáková, J.: Josef Šembera (1794–1866). Praha a památná místa Království českého v grafice a kresbách. Praha 1995. **4**) Citace v pozn. 2, s. 13. **5**) Sedláček, A: Hrady, zámky a tvrze Království českého VIII. Praha 1891, s. 266–267. **6**) V roce 2023 vydali Daniela Houšková a Tomáš Tomíček brožuru s titulem: „Jak jsme dobývali Buštěhrad. Upřesnění stavební podoby buštěhradského hradu podle výzkumů z let 2010–2016“, v němž předkládají hmotovou rekonstrukci a půdorys hradu zakreslený do současné katastrální mapy. **7**) Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 2000, s. 92–94. **8**) Citace v pozn. 7, s. 93. **9**) Sbírka Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, i. č. 19A-439. **10**) Sbírka Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, i. č. 19A-157, 19A-162. **11**) Citace v pozn. 7, s. 94. Chalupa je dobře viditelná na jedné ze dvou Šemberových kreseb (Sbírka Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, i. č. 19A-162). **12**) Sbírka Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, i. č. 19A-439.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Vzpomínka na Petra Rožmberského

Josef Hložek

U příležitosti odhalení pamětní desky Petra Rožmberského, které se konalo 17. 12. 2024 na dvoře děkanátu Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, bych rád zavzpomínal na dobu, kdy Petra osud zavál na Katedru archeologie.

O jeho nástup na toto pracoviště se zasadil Pavel Vařeka, díky kterému se stal součástí řešitelského týmu výzkumného záměru „Opomíjená archeologie“. Na katedře pak Petr zůstal i po skončení tohoto projektu. Po celou dobu, kdy Petr působil v univerzitním prostředí, pro něho nebyla žádná z činností, které zastával, nevýznamná, nebo nepodstatná. Stejnou péči, se kterou přistupoval ke své historické práci tak věnoval např. správě katederního majetku i dalším činnostem. Za dobu svého působení na Západočeské univerzitě dokončil některé ze svých téměř čtyř desítek monografií a bezpočet odborných článků a patřil tak mezi pracovníky katedry s nejobsáhlejší bibliografií. Já osobně na Petra vzpomínám jako na neobyčejně skromného a vlídného člověka, který byl vždy ochoten vést diskuse nejen se svými kolegy, ale také se studenty na všechna myslitelná témata související s oblastí nejen regionální historie. Za léta strávená na katedře pomohl celé

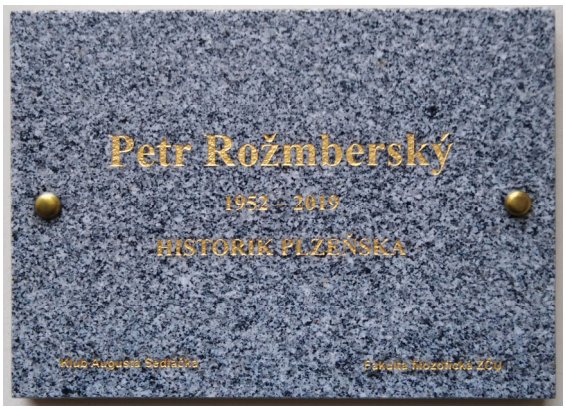

řadě studentů s historickými rešeršemi a významnou měrou přispěl k ucelenému zpracování mnoha témat spojených především s rozvojem mocenských, hospodářských a sídelních struktur na Plzeňsku a v západních Čechách. Ale nikterak se nevyhýbal ani tématům spojeným povětšinou se středověkými opevněnými objekty a vrchnostenskými sídly, která dalece přesahovala oblast západních Čech. Neméně péče věnoval v rámci svých badatelských aktivit také tématům z období novověku a doby moderní. Obrovským přínosem pro nás všechny byla Petrova doslova sloní paměť, kdy stačilo zmínit konkrétní, historicky doloženou osobu nebo lokalitu a během několika okamžiků se nám dostalo uceleného exkurzu, včetně informací, kde je možné historické údaje ověřit. Zákoutí Petrovy paměti pak skrývala také řadu informací „z dob pastýřských“, kdy nám v mnoha případech pomohl vyřešit zdánlivě neřešitelnou otázku kdo a přibližně kdy si „kopnul“ do nějakého hradu, nebo tvrze v době, kdy se archeologické informační systémy teprve rodily. V souvislosti s Petrem pak není možné nevzpomenout na diskuse trvající do pozdních nočních hodin o tom, čemu by bylo možné se ještě z hlediska archeologie a historie věnovat. Zanedlouho se pak většinou Petr objevil se svou již hotovou částí textu k danému tématu. Petrova přítomnost na katedře byla pro nás všechny neobyčejně obohacující a jeho práce v mnoha ohledech inspirující. Zvláště příjemná byla kombinace Petrova odborného zápalu a v akademickém prostředí ne tak úplně běžného praktického přístupu k životu a k řešení každodenních problémů. Petře, bylo nám ctí Tě poznat, jsme moc rádi, že jsme měli možnost s Tebou pracovat a děkujeme Ti za vše, co jsi pro nás udělal.

Mapa Plzeňského kraje za Karla IV.

Filip Kasl – Marek Pišl

V roce 2016 v rámci tzv. roku výročí Karla IV. realizoval autor těchto řádek výstavu v prostorách budovy Národního památkového ústavu v Plzni s názvem Hrady Karla IV. v Plzeňském kraji. Součástí prezentovaných tabulí byla i obrazová mapa majetkového rozdělení kraje v polovině 14. století. V rámci rozprav plzeňské pobočky Klubu Augusta Sedláčka pak následně došlo k dalšímu rozpracování tohoto tématu a mapa byla doplněna o kresebné rekonstrukce hradů od grafika Marka Pišla a jejich stručný popis. Vyústěním těchto aktivit pak bylo vydání obrazové mapy Plzeňským krajem v tomto roce.

Mapa Plzeňského kraje za Karla IV. je snahou představit podobu tohoto západočeského kraje v době našeho nejznámějšího středověkého panovníka. Mapa nám tedy zobrazuje majetkové poměry v době jeho života. Jelikož jenom za vlády Karla se majetková držba neustále proměňovala, bylo nutné zvolit pro zobrazení jedno konkrétní časové období. Byl tedy vybrán pomyslný střed Karlova života, tj. přesně polovina 14. století. V mnoha případech

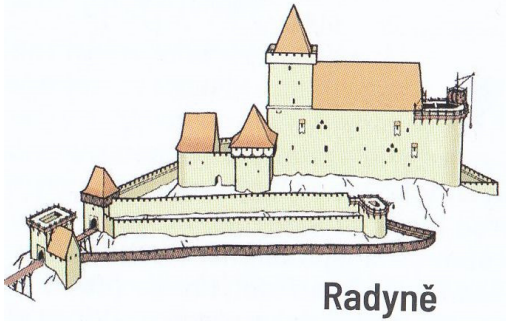

však k majetkům šlechtických rodů nemáme k době Karlova života žádné zprávy. V těchto případech byly využity dva, ojedinělé prameny (zápisky k Berní knize[1)] a Rožmberský urbář [2)] pocházející z roku 1379 tedy rok po panovníkově smrti. Tato mapa není vědeckým dílem, které by striktně odráželo tehdejší realitu. Jelikož bylo ve středověku běžné, že jedna ves mohla být v majetku i několika různých šlechticů, při snaze o zobrazení této skutečnosti, by se stala tato mapa zcela nepřehlednou. Jednotlivá panství jsou tedy zobrazeny jako jednolité celky. Rovněž dochované písemné prameny jsou natolik torzovité, že nám umožňují vytvořit pouze jakousi rekonstrukci původního uspořádání majetku v kraji. Problémy přináší zejména skutečnost, že pokud je v listinách uvedeno nějaké jméno šlechtice s predikátem nevíme, zdali místo vlastnil, měl ho v té době v pachtu, nebo se podle něj pouze psal. I přes vědomí nedosažitelnosti skutečné podoby byla mapa vytvářena analyticky, tak že u každého katastru v kraji byl zjišťován jeho vlastník v polovině 14. století. Z tohoto důvodu zobrazené hranice panství odpovídají tvarům současných katastrů obcí. Ačkoliv, nebo spíše, protože, tvůrci postupovali při tvorbě mapy metodickým vědeckým postupem, očekávají, že v budoucnosti se budou informace o majetkových poměrech stále zpřesňovat a jednou v budoucnu bude možné vydat mapu blížící se mnohem více tehdejší realitě. Tato mapa tedy odráží současný stav poznání Plzeňského kraje v době Karla IV.

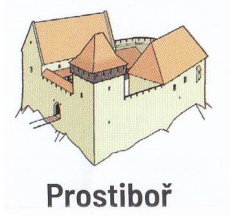

V rámci zobrazení a popisu jednotlivých hradů jsme se snažili vyvarovat obvyklých encyklopedických údajů o první zmínce, výčtu majitelů, stavebním typu apod. Naším záměrem bylo, vedle stručného popisu lokality, poukázat na funkci, úlohu či význam lokality v polovině 14. století a doplnit, co je pro hrad jako takový to nejzajímavější. Pro některý hrad je tedy zásadní hodnotou jeho

zachování, jinde historický význam, v odlišném případě to pak můžou být různé zajímavosti. Pro výběr informací k danému heslu, jsme tedy přistupovali individuálně.

Jedním z příkladů může být hrad Radyně. Ačkoliv byla Radyně stejně jako hrad Kašperk projektována do podoby velkého paláce se dvěma věžemi po stranách. Pochyby, zda druhá věž byla nakonec dostavěna, jsou důvodné. Abychom akcentovali tuto zajímavost a vyhnuli se rozhodnutí, šalamounsky jsme vyobrazili druhou věž jako rozestavěnou. Dalším příkladem je hrad Kyjov. Zde kdysi Petr Rožmberský schematickým náčrtem zdokumentoval nalezenou podzemní chodbu. Jelikož objev nikde nepublikoval, rozhodli jsme využít příležitosti této publikace a uvést zde tuto informaci. Jako poslední doplnění uvádíme nutnost i v rámci realizace mapy překreslování některých hradů. Příkladem je hrad Prostiboř, který byl nakreslen s bergfritem, tak jak jej známe i z jiných kresebných rekonstrukcí hradu. Po zjištění Zdeňka Procházky, který odborné veřejnosti dokázal, že se v případě přítomnosti bergfritu na Prostiboři jedná o „fejk“, jsme onu kruhovou věž vymazali.

Mapa je taktéž doplněna erby západočeské šlechty a mapkou současného kraje s ikonky zahrnutých lokalit. Mapu je možné získat zdarma v infocentrech Plzeňského kraje.

Poznámky: **1)** Emler, J. (Hg): Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379, Prag 1879. přístupno na https://www.klub-augusta-sedlacka.cz/Berní rejstřík.pdf **2)** Truhlář, J. (ed): Urbář zboží rožmberského z roku 1379, Praha 1880, přístupno na https://sources.cms.flu.cas.cz/ src/index.php?s=v&bookid=1046.

X. ročník kastellologické konference věnované památce prof. Tomáše Durdíka – Křivoklát 25. 10. 2024

Jan Škvrňák

Na konci října se na hradě Křivoklát konal desátý ročník už tradiční kastellologické konference, letos s rekordní účastí okolo 50 posluchačů. Konference nabídla široké spektrum přednášek – byl představen popularizační průvodce po hradech Plzeňského kraje (vytvářený v součinnosti s plzeňským KASem), připomínaly se 80. narozeniny profesora Josefa Ungera, další příspěvky přiblížily lázeň na Rokštejně, nový pohled na datování hradu Purkarce, problematiku hradního regálu. Jiné přednášky zavítaly do exotické Arménie a Japonska. V odpoledním bloku se pozornost věnovala legislativě v používání dronů a jejich přínosu pro kastelologii (úžasné možnosti fotogrammetrie z dronu si můžete prohlédnout na https://www.dronesoft.cz/), hradům na Chomutovsku, kuchyni na zámku v Kácově, hradu Zvířetice a lokalitě Kluk 2 na Českolipsku. Přednášky také doplňovala posterová sekce – prezentace se týkaly opravy hradů na Vysočině, výzkumu hradu Týřov, slovenským opevněným kostelům, rekonstrukce železného cedníku z Křivoklátu a palným zbraním z Hasištejna.

Pořadatelé přichystali k letošnímu jubileu novinky – internetové stránky konference https://kkk.zcu.cz/ – a připravují také knihu abstraktů přednášek.

Mezinárodní kastelologická konference Královský hrad v Písku v proměnách času

Písek, 8. – 10. dubna 2025

Účelem konference je představit písecký hrad v širokém kontextu hradní architektury a jejího vývoje. Poukázat na prototypy hradů s uzavřenou dispozicí (s pravoúhlou symetrií půdorysu, tedy kastely s integrovaným půdorysem, zahrnujícím nárožní věže a pravoúhlé nádvoří, s inspirací v soudobé klášterní architektuře) v prostředí štaufské hradní architektury v jižní Itálii a na Sicílii (Catania, Syrakusy a další) a především v prostředí křižáckých států v Levantě (např. johanitský hrad Belvoir v Izraeli). Jako přímé předchůdce lze dále vnímat i známé hrady Louvre v Paříži a Dover v Anglii z konce 12. století.

Podrobnosti k programu, kontakty a formulář k přihlášení naleznete na stránkách KAS.

Už jste četli ?

Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska. Přináší články a studie společenskovědní i přírodovědné. Pravidelně zde vycházejí zajímavé studie o hradech a tvrzích v regionu. V digitální podobě https://rukovet.cms.flu.cas.cz/cms/casopisyen/detail/81/ (Na stránkách CMS - Centrum medievistických studií naleznete i desítky dalších odborných periodik, včetně Hlásky).

Bezděz 32/2023: J. Úlovec: Tvrz **Tlustec** u Jablonného v Podještědí. M. Sovadina: **Hynek z Dubé** (1276-1309) – život a politická kariéra, upřesnění genealogie pánů z Dubé. Za 33 let své služby u dvora prokazoval služby 5 českým králům.

Bezděz 33/2024: J. Úlovec: Hrad **Falkenburg**. J. Panáček: **Jan z Vartemberka** na Novém zámku a Bezdězu. J. Panáček – V. Novák: Druhé středověké opevněné sídlo u **Kluku** (kat. území Dražejov). Dosud nepříliš známá lokalita byla datována. Nedokončené opevnění se velikostí řadí spíše k hradům.

T. Durdík – V. Sušický: **Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Západní Čechy (2. vydání 2024).** Texty T. Durdíka beze změny, významná část fotografií vyměněna za aktuální. Byla vypuštěny některé lokality (Freudenstein, Mazanec, Václavský hrad, Čachrov a Pomezná). Byl doplněn hrad v Hazlově.

Tvrz **Tichá** se dočkala kromě obnovy i moderní monografie autorského kolektivu T. Durdík – J. Hložek –R. Kocanda – D. Kovář.

Po dlouhém čekání vychází v edici Zapomenuté hrady, tvrze a zámky monografie **Tvrz a zámek Svinná** z pera T. Karla. Kvalitně zpracovaná publikace přináší podrobnou historii i stavebněhistorický průzkum. Obsahuje množství dosud nepublikovaných informací a bohatou obrazovou dokumentaci.

Sborník Západočeského muzea v Plzni. Historie XXIV: Jiří Sankot: Střípky z historie tvrze a dvora v **Netunicích**.

Dějiny staveb 2023/2024. Vychází poslední číslo sborníku, na kterém se finančně podílí KAS. Z obsahu vybíráme: M. Wasková: **Hrady na hradech** (K ikonografii historických spontánních kreseb architektury), J. Varhaník: K počátkům Hradu **Hazmburka**, H. Hanzlíková – D. Novotná: Druhý život fortifikace **židlochovického** panského sídla, K. Hofmannová – M. Rykl: Zámek **Boreč u Lovosic**, J. Štětina: **Nový hrad u Olomučan**. Drobnosti k obléhání hradu v letech 1469/1470, J. Štětina: Zámek **Luhačovice**, J. Varhaník: odlišnosti mikrofází goticko-renesančního opevnění hradu **Rabí**, J. Hrubý– V. Chmelíř: Lovecký zámek v **Mořičově u Ostrova** pohledem nejnovějšího archeologického a archivního výzkumu.

Petr Mikota

Po **Cumuli lapidum** - Hrady a hrádky v povodí Svratky a Svitavy, Hrady a hrádky v povodí Dyje a Jevišovky a publikaci Hrady a hrádky v povodí řeky Jihlavy vyšel letos čtvrtý díl řady okresů Cumuli lapidum – Hrady, hrádky a tvrze Pardubického kraje autorů M. Plačka, V. Skálové a P. Šimečka. Na cca 80 stránkách podává přehledný historický vývoj oblasti doplněný o plánky a pokusy o rekonstrukci popisovaných lokalit v Pardubickém okrese, okrese Ústí nad Orlicí, Chrudim a Svitavy včetně jejich krátkých popisů. V roce 2024 vydalo nakladatelství V. Skálová. Cena 495,- Kč. *Zdeněk Hermsdörfer*

Z hradů, zámků a tvrzí

Na **Karlově Hrádku** u Purkarce probíhá od roku 2019 archeologický průzkum Jihočeské univerzity. Postupně se tak mění zažitý pohled na hrad. Nejnověji se posouvá jeho založení do 13. století. Opevnění tzv. předhradí je určeno jako pravěké hradiště z doby bronzové. Pozdější hrad nejspíše využil prostor jeho akropole. O hrad se stará spolek Karlův hrádek (https://karluvhradek.cz/spolek/), který usiluje o konzervaci a přijatelné šetrné využití Karlova Hrádku. Město Hluboká nad Vltavou je jako vlastník objektu zříceniny Karlův Hrádek majoritním a zakládajícím členem spolku. *Petr Mikota*

Hrad Annenberg (Castel Monte St. Anna)

Petr Šafránek

Hrad stojí vysoko nad městečkem Goldrain, v oblasti zvané Vinschgau, na vstupu do údolí Martelltal. Hradní dispozice stojí prokazatelně na místě prehistorického osídlení. V průběhu 13. století zde nechali páni z Burgus-Wangenu, jež patřili ke starému šlechtickému rodu z oblasti Bugreis, vystavět obytnou věž. Stavba však záhy přechází do rukou tyrolského zemského knížete Meinharta II., a tak již kolem roku 1285 je tu písemně

Annenberg, pohled na hrad od východu, dron DJI MavicPro (foto Šafránek 2019).

Annenberg, pohled na hrad od jihovýchodu, dron DJI MavicPro (foto Šafránek 2019).

uveden fojt z rodu Matsch, kterému byla polovina hradu dána knížetem v léno. V roce 1318 dal král Jindřich lénem svému tyrolskému purkrabímu Jindřichovi z Partschinsu druhou polovinu hradu Annenberg. Udělení léna bylo spojeno s podmínkou, že získá podíl Annenbergu, jenž dosud vlastnil rod z Matsche. Roku 1327 dává fojt Egno z Matsche svou polovinu hradu na osm let v léno Jindřichovi z Annenbergu. Později získal Jindřich zbylou část patřící rodu Matsch a stal se jediným majitel Annenbergu. V roce 1334 Jindřich založil špitál Svatého ducha v obci Latsch. Bratři Jindřich, Konrád, Antonín a Jan si roku 1364 po smrti svého otce rozdělili rodové dědictví. Hrad připadl Antonínovi z Annenbergu. V roce 1460 Parsifal z Annenbergu, hejtman oblasti Adige, byl zprostředkovatelem při jednáních mezi vévodou Zikmundem a Mikulášem Cusanem, brixenským arcibiskupem. Kolem roku 1470 Antonín z Annenbergu zakládá na hradě skriptorium a sbírá prvotisky, jež se staly základem stávající knihovny. Na začátku 16. stol. páni z Annenbergu nechali rodový hrad přestavět do současné podoby. Když v roce 1695 vymřel rod svobodných pánů z Annenbergu, hrad se dědictvím dostal do majetku hrabat z Mohr. Mezi lety 1712–1813 bylo panství Annenberg ve vlastnictví svobodných pánů z Haussmannu. Koncem 18. stol. se majitelé o hrad moc nestarali a ten začal pomalu pustnout. V průběhu 19. století Annenberg přechází do vlastnictví místních selských rodin a jeho zanedbání se dále zvětšuje. Až ho roku 1896 získal rytmistr Martin Stocker a začal s pracemi na jeho obnově. Roku 1910 jej v dražbě získal hejtman Schörger, který pokračoval dále s restauračními pracemi a nechal palác a schodišťovou věž zvýšit o jedno patro a upravit interiéry pro obývání. V roce 1923 byl hrad v držení dr. Pavla Drigo. Po roce 1928 získal Annenberg hrabě Benza z Janova, a tak začal v druhé polovině 20. století jeho další úpadek, takže je dnes znovu neobyvatelný. Hrad je soukromým majetkem a prohlídka není možná.

Hrad je vystavěn na půdorysu pravidelného obdélníku, obvodová hradba je ve všech čtyřech rozích zesílena čtyřmi kruhovými, dovnitř otevřenými rondely o několika podlažích, jejichž koruny zdí mají cimbuří. Jádro hradu tvoří třípatrová obytná budova, k níž je připojena nižší okrouhlá budova a válcová věž s obytnou funkcí. Toto jádro stojí na vrcholu malého kopce, který je níže obklopen hradbou se zmíněnými věžemi. Nejpůsobivější je ta jihozápadní, částečně zasypaná zeminou. Přístup je z východní strany malou kulisovou branou bez padacího mostu. Hradní kaple, zasvěcena svaté Anně, se nachází vně hradeb, původní chór a oltář se dochovaly v Zemském muzeu v Innsbrucku.

Použitá literatura : Manenti, C.: Burgen in Italien. Köln 2000; Lorenzi, D.: Burgen und Schlösser in Trentino und in Südtirol. Trient, 1985; Caminiti, M.: Die Burgen Südtirols. Novara 1957; www.mondimedievali.net; it.wikipedia.org.

Hrad Bruneck (Castel Brunico)

Petr Šafránek

Zdaleka viditelný hrad stojí na návrší zvaném Schlossberg nad stejnojmenným městem v údolí řeky Puster. Císař Jindřich IV. převedl brixenským biskupům roku 1091 patrně poslední zbytky území, které ještě nebylo zabezpečené proti vpádům; do té doby byl Pustertal totiž převážně v rukou šlechticů, jenž sloužili biskupům jako správci. První listinná zmínka pochází z 9. února 1276, avšak historie hradu se začala psát již v roce 1250, v průběhu neklidných časů po smrti císaře Bedřicha II. Mocná knížata začala ve zdejším území dobývat především církevní majetky. Správní sídlo biskupa Bruna z Kirchbergu v Pustertalu se nacházelo v obci Aufhofen, která byla zcela nechráněná. Proto nechal zřídit v letech 1251–1288 na skále, která ční nad kotlinou, malý, ale dobře opevněný hrad. Ve stejnou dobu se začalo také s výstavbou městečka na úpatí hradního kopce, jenž se již v roce1333 uvádí v listinách jako město. Primární funkcí hradu však byla ochrana hlavní cesty

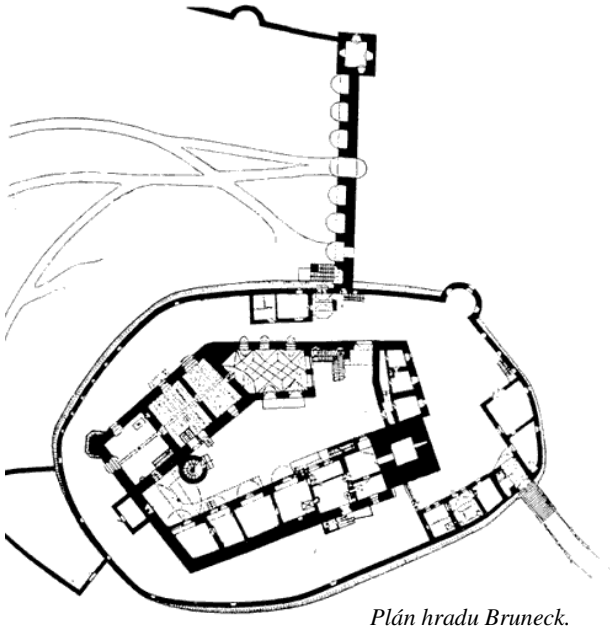

Plán hradu Bruneck.

Bruneck, pohled na hrad od severovýchodu, dron DJI MavicPro (foto Šafránek 2019).

Bruneck, pohled na hrad od západu, dron DJI MavicPro (foto Šafránek 2019).

údolím Pustertal. Prvním hejtmanem hradu byl patrně Jakub z Trautsonu, který byl jmenován v roce 1309. Již ve 14. století nechal biskup Albert z Ennu hrad rozšířit a jádro obehnat parkánovou zdí, kromě toho bylo vybudováno také opevnění města – čtyři vstupní brány a obvodová hradba s příkopem, jež se napojovaly na opevnění hradu. Další významná přestavba následovala za knížete-biskupa Oldřicha Putsche, který nechal zvýšit bergfrit a osadit novou jehlanovou střechu. Také dal vybudovat obytné křídlo, protože zde trávil delší čas, aby unikl morové nákaze, která se rozšířila v Brixenu. Značné škody přinesl hradu rok 1460, když ho oblehl vévoda Zikmund, protože se tu opevnil kardinál Mikuláš Cusanus (1450–1464). Za biskupa Jiřího Golsera (1464–1488), nástupci Cusana, byly veškeré škody opraveny a ze strachu před Turky vybudováno vnější opevnění. V následujících letech sloužil hrad biskupům stále jako rezidence. Také později byl hrad přestavován a rozšiřován. Kníže-biskup Kryštof ze Schroffensteinu nechal například hrad začátkem 16. století upravit do podoby pohodlného obytného zámku. Město pod hradem bylo obsazeno v roce 1806 a dostalo se do bavorské správy. Od roku 1825 se vnitřní prostory hradu pronajay městu, které je využívalo jako kasárna a vězení. Za knížete-biskupa Šimona Aichnera (1884–1904) byl hrad důkladně opraven. Nakonec byl zakoupen Nadací jihotyrolské spořitelny a přenechán do užívání města Bruneck, které ho nabídlo horolezci Reinholdu Messnerovi, jenž zde na jaře 2010 otevřel muzeum horalů.

Vstup byl veden od jihu původně přes padací most, na který navazoval pozdně gotický portál. Na vnějším průčelí věže brány se nachází smolný nos, pod nímž je erb biskupa Ondřeje Rakouského (1591–1600). Hned za bránou se zdvihal kdysi volně stojící mohutný bergfrit, který patřil k nejstarším částem hradu – vysoko umístěný zazděný vstupní portál v severním průčelí je dosud patrný. Na něj se zboku připojuje pozdější obytné křídlo. Severní vstup se vybudoval až v další etapě přestaveb roku 1616 a byl přístupný teprve později vystavěnými schody. Po pravé straně nádvoří vede zděné vnější schodiště do paláce. V této části dispozice je v přízemí situován velký sál, který stejně jako knížecí pokoj v horním poschodí, byl kolem roku 1900 ne zrovna šťastně zrestaurován. Na levé straně nádvoří se připojuje na vnitřní stranu věže další obytný trakt, který byl kdysi příbytkem hejtmana hradu. V západní části vede točité schodiště ve věži do horních místností, které s výjimkou kaple a knížecího pokoje nejsou ničím výjimečné. Parkánová zeď je po opravě, dole je vrstvené románské zdivo, v horní oblasti jsou zbytky gotické omítky.

Použitá literatura : Manenti, C.: Burgen in Italien. Köln 2000; Lorenzi, D.: Burgen und Schlösser in Trentino und in Südtirol. Trient, 1985; Caminiti, M.: Die Burgen Südtirols. Novara 1957; www.mondimedievali.net; it.wikipedia.org.

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: http://www.klub-augusta-sedlacka.cz.

Nové číslo účtu Rady KAS: 236531078/0300

Na stránkách klubu je k dispozici doplněný **rejstřík časopisu Hláska** za roky 1990–2024. Tištěnou verzi lze objednat na adrese redakce. Počínaje rokem 2025 je možné si objednat výtisk **Hlásky v barevném provedení**. Objednávky zasílejte na adresu redakce.

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Jan Boukal, BoukalJan@seznam.cz.

Zpráva o činnosti v roce 2024: V průběhu roku 2024 prošel pražský KAS turbulentními změnami ve snaze vyřešit své „vyhnilé problémy“ s vlastním statutem a sídlem, které jsou bohužel chybně uváděny ve veřejných rejstřících. Velký dík za uvedení věcí do pohybu si zaslouží Ing. Jan Fulík z pražské pobočky. Aktuálně je ovšem situace v takovém stavu, že se jediným řešením zdá být fúze pražské pobočky s centrálním plzeňským spolkem, na které by měli pracovat doc. JUDr. Vilém Knoll, Ph.D. a Mgr. Jan Lego, Ph.D. z plzeňské Právnické fakulty. Od počátku roku 2024 převzal správu nad pražskou pobočkou po Ing. Petru Valentovi nejprve neoficiálně PhDr. Jan Boukal, Ph.D., který byl posléze na říjnové schůzce zvolen předsedou pobočky. Místopředsedou byl zvolen Ing. Petr Valenta, kontrolorkou účtu zvolena Ing. Jindra Vojíková, MBA a členem výboru bez funkce byl zvolen Ing. Jan Fulík. Z důvodu věku, zdravotního stavu členů pobočky a časové zaneprázdněnosti aktuálního předsedy se nepodařilo zrealizovat žádný výlet, uskutečnilo se však v rámci členských schůzí 10 přednášek.

První přednáška se uskutečnila v lednu 2024, kdy nás RNDr. Martin Holý zavedl do okolí chorvatského Splitu a seznámil nás s tamními antickými a středověkými památkami. Na schůzce uskutečněné v únoru 2024 představil Petr Šafránek hrady v okolí španělského Toleda, přičemž využil své snímky z dronu. První jarní schůzka nesla název „Mezi orlem a lilií - Nancy – Mety – Lucemburk“ a nový člen pobočky Mgr. Jan Malý, Ph.D. nám představil některé lokality na území Lotrinska a Lucemburska. V dubnu nás seznámil Petr Nosek s hrady v italských regionech Trento, Rovereto a Garda. Květnovou schůzku navštívil externí host Mgr. František Záruba, Ph.D., který odprezentoval výsledky svého výzkumu obytných a reprezentativních prostor hradů (nejen) doby přemyslovské. V červnu opět vystoupil Jan Malý, aby shrnul poznatky o sídlech roudnických Lobkowiczů. Jan Malý vystoupil i v září a společně s Janem Boukalem představili členstvu pražského KASu vybrané hrady v severním Walesu. Říjnovou schůzku vyplnila brilantní

přednáška Ing. Jana Fulíka o byzantských, řádových a muslimských hradech na území bývalé starověké Kárie (dnes Turecko). V listopadu zahájil Martin Holý svou několikadílnou přednášku o hradech na dolnorakouské řece Kamp, přičemž druhý díl přednášky byl realizován během prosincové schůzky.

KAS Praha má rovněž již od roku 2022 funkční web: https://kaspraha.webnode.cz/ a facebook: https://www.facebook.com/kas.praha. Obojí slouží především k propagaci přednášek.

Zpráva o hospodaření v roce 2024: Počáteční stav pokladny pražské pobočky k 1. 1. 2024 činil 8.901 Kč. Celkové příjmy během kalendářního roku dosáhly výše 6.650 Kč, celkové výdaje pak výše 6.650 Kč. Konečný zůstatek v pokladně tak k 31. 12. 2024 činil 8.901 Kč. Pražská pobočka k dnešnímu dni čítá 53 členů. *Jan Boukal*

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Hrady na Malši – tak se jmenovala podzimní autovycházka plzeňské pobočky KAS. Ráno 28. října se nás sjelo u tvrze Tichá jen sedm. Všichni, co nejeli mohou jen litovat. Pan Radek Kocanda, duše spolku „Hrady na Malši“ (https://www.hradynamalsi.cz/ kontakt.php) se nám ochotně věnoval, a kromě prohlídky vlastní tvrze jsme se dozvěděli podrobnosti z počátků spolku i zajímavé momenty z jeho činnosti. Nejen na tvrzi Tichá, ale i na hradech Pořešín a Velešín byl v posledních letech udělán kus práce a učiněno mnoho objevů. Připravuje se rovněž nová publikace, která významně doplní práci T. Durdíka z roku 2008.

Na tvrzi **Tichá**, kromě opravy vypadaných líců věže, archeologického prozkoumání celého areálu a jeho viditelná presentace nad terénem a vybudování moderního zázemí, došlo k postavení nového hrázděného patra. Zde byly využity zkušenosti předních našich badatelů v oboru středověké architektury, a to nejen ve stavebních konstrukcích, ale i v replikách mobiliáře. Pec s dymníkem, kachlová kamna, dveřní i okenní zárubně, trámové stropy – vše je rekonstruováno v podobě, kdy byla věž postavena a s využitím původních technologií. Nadstavba se tak stala experimentálním pracovištěm pro odborníky.

Na hrad **Louzek** se spolek teprve chystá. Je dosud zarostlý náletovými dřevinami. Jeho dvojité valové opevnění a předhradí chráněné příkopem a valy je tak zatím viditelné jen na laserovém skenování.

U tvrze Tichá (fota z výletu P. Mikota).

Komnata v nejvyšším patře tvrze Tichá je vybavena pečlivě vyrobenými replikami odpovídajícími době života tvrze.

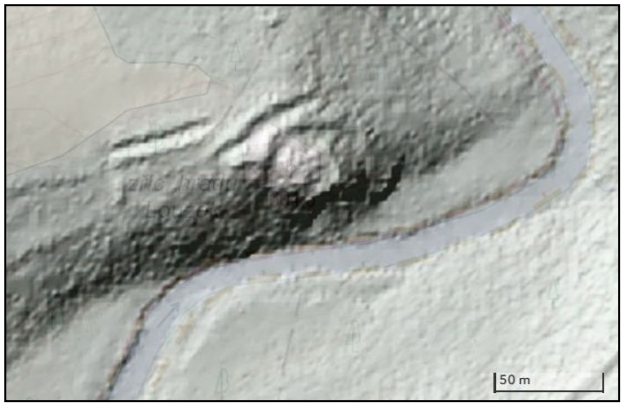

Hrad Louzek na digitálním modelu terénu (https://ags.cuzk.cz/av/).

Hrad Pořešín, vstup pro pěší v třetí bráně.

Nový most na hradě Velešín.

Odhalení pamětní desky Petrovi Rožmberskému. Za oknem vlevo sedával.

Rovněž hrad **Pořešín** prošel rozsáhlým výzkumem a zabezpečením rozpadajícího se zdiva. Součástí návštěvnického zázemí je i občerstvení, což jsme využili k obědu s výhledem na hrad.

Sokolčí leží v romantické poloze nad říčkou Černá – přítokem Malše. Stísněné jádro hradu na skalnaté ostruze je doplněno rozlehlým předhradím chráněným příkopem a valem.

Na hradě **Velešín** byla díky aktivitě starostky obce Svatý Jan nad Malší v roce 2023 postavena mimořádně mohutná lávka přes první příkop a vykácena část dřevin. Další úpravy ve vlastním hradu budou nejspíše pokračovat. Mimořádně zajímavá je velká kaple a hlavní věž s pozoruhodnou záchodovou šachtou. Po konzervaci zdiva kaple a úpravě okolí má dojít k vysvěcení pietního místa věnovaného patronovi české země sv. Václavovi a symbolickému vztyčení kříže. Podle plánku na hradě se zdá, že 300 m dlouhým opevněním procházela průběžná komunikace, a kromě tří horních bran měl i tři dolní brány chránící cestu z Velešína přes podhradí Latrán a řeku Malši.

Na schůzce v říjnu informoval Martin Cikán o novinkách při opravě zámku v **Kanicích** a Tomáš Mařík o archeologických výzkumech. V listopadu přednesl Václav Chmelíř přednášku o hradech livonského řádu v **Pobaltí**. V prosinci proběhl křest **Mapy plzeňského kraje za Karla IV**.

17. prosince proběhlo odhalení desky na památku našeho kolegy Petra Rožmberského. Je umístěna na nádvoří filosofické fakulty v Sedláčkově ulici č. 38, v prostoru, do něhož vedlo okno z Petrova pracoviště. Úvodní slovo přednesli děkan filosofické fakulty David Šanc a za klub Jan Anderle. Petrovu práci na katedře archeologie zhodnotil Josef Hložek. Deska byla zakoupena z prostředků plzeňské pobočky KAS.

redakce

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Humpolec
Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: http://www.hrad-orlik.cz.

Pobočka Brno
Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.

Pobočka Hradec Králové
Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_ cerny@centrum.cz.

Pobočka Olomouc
Kontaktní adresa: KAS, pobočka Olomouc, Katedra historie FF UP, Na Hradě 5, 771 80 Olomouc, e-mail: jihoz@post.cz.

Pobočka Zlín
Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post. cz. Int. stránky pobočky: http://www.kaszlin.estranky.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2025
(vyjde v první dubnové dekádě 2025)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.
Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2025.
Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozmber@post.cz), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz),
redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).
Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.
Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.
Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.